

A HITELEZŐVÉDELMI ESZKÖZÖK.

Dr. Bakos-Kovács Kitti

TÁRSASÁGI JOG I.

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

A HITELEZŐVÉDELMI ESZKÖZÖK.

1. A hitelezővédelmi rendelkezések létjogosultsága.
2. A hitelező fogalma.
3. A hitelezővédelem jogi eszközei, különös tekintettel a jogi személyek és a gazdasági társaságok jogára.

Dr. Bakos-Kovács Kitti PhD.

egyetemi adjunktus

OLVASÓLECKE

Időigénye: 25 PERC

1. A HITELEZŐVÉDELMI RENDELKEZÉSEK LÉTJOGOSULTSÁGA.

A jog által biztosított hitelezővédelmi eszközök létjogosultsága a gazdasági kapcsolatba kerülő felek érdekeinek a biztosításában és a köztük lévő egyensúly fenntartásában, megteremtésében rejlik. Általánosan érvényesülő megállapítás, hogy a jognak ezen a területen is csak indokolt esetben és akkor lehet/kell beavatkoznia, ha az adott szerződő fél érdeke a szerződés megkötését követően beállott körülmények változása folytán ténylegesen védelmet igényel. Ilyen *előre nem látható kockázatot jelenthetnek* a felek között fennálló jogviszony időtartama alatt bekövetkező, a gazdasági társaság szervezeti formájának megváltoztatását vagy a tőke átstrukturálását eredményező folyamatok. Ebben az esetben **a jognak** az egyik fél oldalán beálló, akár a szervezeti forma megváltoztatásából, akár a jogi személy jogutód nélkül történő megszűnéséből, akár a tőkeszerkezet átrendeződéséből eredő **felborult egyensúlyt kell helyreállítania**. Ennek keretében a hitelezők védelme érdekében igen sokféle eszközzel reagálhat a kibillent egyensúlyi helyzet kiegyenlítésére: ide sorolható például a polgári jogban ismert jogintézmények, a szerződéses biztosítékok alkalmazása, a felek tájékoztatási kötelezettségére irányuló további szerződéses előírások alkalmazása, valamint a társasági jog területén a publicitási követelmények, a felelősségi rendelkezések, a tőkevédelem szabályainak az érvényesülése, továbbá a biztosíték-követeléshez kapcsolódó hitelezővédelmi eljárások igénybe vételének a lehetősége is.

A hitelezők védelmére vonatkozó rendelkezések lényeges elemei a mai modern társasági jogoknak. A hitelezővédelem a fentiek alapján tehát nem csupán egy jogintézmény beiktatásával szolgálhatja a hitelezői pozícióban álló jogosulti kör védelmét, hanem *az alkalmazott eszközök megfelelőségét és hatékonyságát a kapcsolódó rendelkezések együttes értelmezésével kell megítélnünk*. A hitelezői érdekek védelmét nem csupán a felelősségi

rendelkezések garantálják, illetve a le nem járt követelések vonatkozásában a biztosíték-követelési jog segíti elő, hanem adott esetben a tőkevédelem szabályai is előtérbe kerülhetnek, valamint nem hagyhatóak figyelmen kívül a hitelező és a társaság között fennálló kontraktuális jogviszonyok teljesítést elősegítő vagy az igényérvényesítést megkönnyítő, a felek önkéntes felvállalásán alapuló szerződéses klauzulái vagy a kikötött szerződéses biztosítékok köre sem. Mindemellett a védelmi rendszer számos olyan kiegészítő intézménnyel is bővül, amely a publicitási követelmények speciális előírásainak a lefektetésével az információhoz jutást és a megfelelő tájékoztatást szolgálja, továbbá megteremti a jogi személy szervezeti képviselőinek felelősségét, helytállási kötelezettségét is. A hatékony hitelezővédelmi rendszer kiépítése iránti igény a *tőkeegyesítő gazdasági társasági formák* esetében a *mögöttes tagi felelősség hiányában* igen markánsan jelenik meg.

A kockázati tényezők együttes értékelését tekintve megállapítható, hogy *minden olyan esetben, amikor a jogalany megváltozására, valamint tőke kivonásra, a felelősségi rendelkezések mérséklésére vagy az alkalmazandó jogi rezsim megváltozására kerül sor, a jogalkotó kötelezettsége, hogy egyik szemét a hitelező érdekek oltalma felé fordítsa*, hiszen adott esetben ezen, a követelés megtérülését befolyásoló külső vagy belső változásokhoz *a hitelezők beleegyezése* vagy hozzájárulásuk beszerzése *nem feltétlen szükségeltetik*.

2. A HITELEZŐ FOGALMA.

A polgári jog jogi személyekre irányadó rendelkezései nem határozzák meg a hitelező fogalmát, annak körülírása a társasági jogban kialakult ismérvekből vezethető le. A hitelezői minőség a jogi személy működése során nem azonosítható a fizetése képtelenségi jogban megkövetelt feltételek fennállásának a vizsgálatával.¹ Hitelezői jogviszonyról akkor beszélhetünk, ha a – **szerződésen alapuló – szolgáltatás és az ellenszolgáltatás teljesítése nem egyidejűleg történik**, hanem időben elválik egymástól,² továbbá ha – **szerződésen kívüli jogviszony esetén – a másik fél** (a károkozó vagy a jogalap nélküli gazdagodást megvalósító személy) **magatartása keletkezteti a teljesítési kötelezettséget**. A hitelezői minőség szempontjából tehát *közömbös a követelés fennállásának a jogalapja*, azaz, hogy a hitelezői igény a felek között megkötött *szerződésből* vagy *ilyen jogügylet hiányában deliktualis kapcsolatból* fakad-e. A szerződéses és a szerződésen kívüli hitelezők megítélése tehát azonos szempontok szerint történik azzal a különbséggel, hogy míg a szerződéses partner szabad akarat-elhatározásából dönt a kontraktuális kapcsolat létrehozásáról és az esetlegesen kapcsolódó biztosítéki rendszer kiépítéséről (például zálogjog létesítéséről), addig a

szerződésen kívüli jogviszonyból származó igények esetén ilyen típusú akaratautonómiáról nem beszélhetünk, hanem a felek közötti jogviszony fennállása külső kényszerítő körülmények alapján alakul minden olyan esetben, amikor a jogviszony létrejötte a felek által nem látható előre.

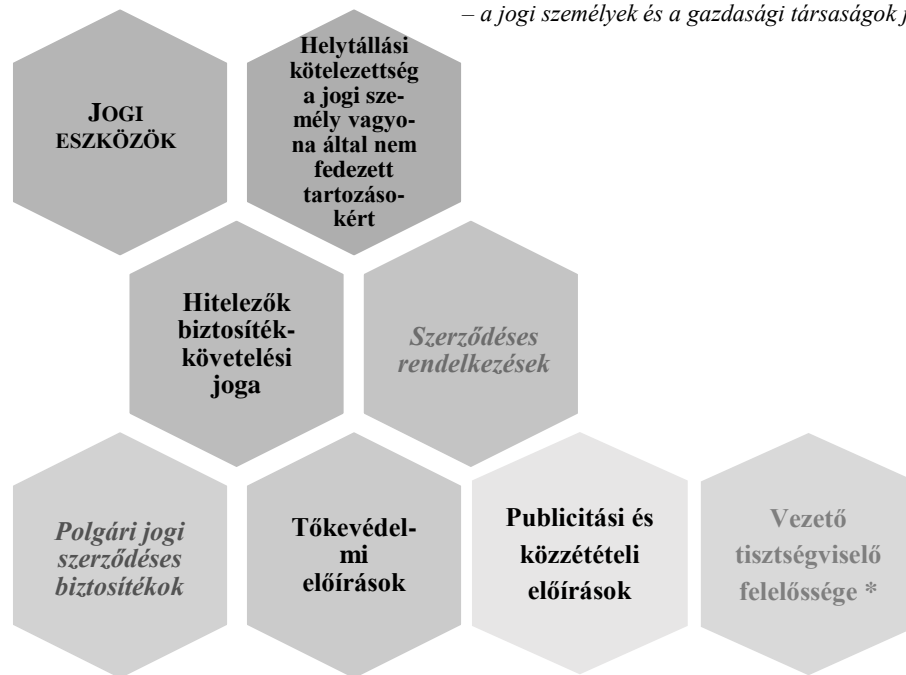
A hitelezői minőség *nem függ attól*, hogy a jogi személlyel szemben a jogosult *kötelmi jogi követeléssel vagy dologi jogi igénnyel rendelkezik-e*, valamint nincs jelentősége annak sem, hogy a jogi személy kötelezettsége valamilyen magatartás kifejtésére vagy tartózkodásra, tűrésre irányul-e. Ezen hitelezői körön belül az egyes jogszabályi előírások pontosan körülhatárolhatják azokat a **feltételeket**, hogy a jogi személlyel szemben mely jogosult élhet a hitelezővédelem garantálta előnyökkel (pl. az átalakulás esetén a hitelezőket megillető biztosíték-követelési jog). Nem biztos, hogy megilleti a védelem azt a hitelezőt, aki már lejárt követeléssel rendelkezik, mert igényének ebben az esetben bírósági úton vagy végrehajtás következtében szerezhet érvényt. Szintén nem részesülhet oltalomban az a hitelező, aki valamely szervezeti vagy tőkeváltozásra vonatkozó közlemény közzétételét követően került jogviszonyba a gazdasági társasággal, mert a kockázatokat az ügylet megkötésekor már értékelni tudta, ugyanakkor azonban a hitelező nem zárható el attól, hogy igényét a jogi személy vagyona által nem fedezett tartozásokért fennálló felelősség szabályai szerint érvényesítse. Az alanyi kör további korlátozása szempontjából a jogszabály feltételként határozhatja meg, hogy nem érvényesíthet speciális igényt az a hitelező sem, aki *már megfelelő garanciákkal rendelkezik*, vagy a társaság vagyonát figyelembe véve és értékelve a biztosítéknyújtás *indokolatlan*, vagy a szervezeti változás, illetve a tőkeátrendezés egyebekben *vesztésgrendezési célokat* is szolgál.

Maga a *társaság tagja* is hitelezővé válhat, azonban ebben az esetben külön kell értékelni a tagsági jogviszonyból, illetve a hitelviszonyból származó kötelezettségeket. Mindemellett a hitelezők külön csoportját alkotják azok a személyek is, akik a részvényeseken kívül a társaság által kibocsátott *speciális értékpapírok tulajdonosai*.

A **fizetéképtelenségi jogban** a hitelező fogalmát a Cstv. adja meg **törvényi definíció** keretei között. A csődeljárásban és a felszámolási eljárásban ebből fakadóan hitelezők csak azok lehetnek, akik a törvényi feltételek együttes teljesülésének **a követelés jellegét** figyelembe véve **bejelentés és a nyilvántartásba vételi díj megfizetése** mellett megfelelnek.

3. A HITELEZŐVÉDELEM JOGI ESZKÖZEI, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A JOGI SZEMÉLYEK ÉS A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK SZABÁLYAIRA.

1. sz. ábra: A hitelezővédelem jogi eszközeinek áttekintő ábrája – a jogi személyek és a gazdasági társaságok jogában

A hitelezők védelmét szolgáló jogi lehetőségek *jogalapját* tekintve alapulhat a Polgári Törvénykönyv rendelkezésein, továbbá valamely cégjogi vagy csődjogi előíráson is. A jogi személyek átalakulásával, egyesülésével és szétválásával összefüggésben külön törvény nevesíti a kapcsolódó tényállásokat. Ezzel összefüggésben hívnánk fel a figyelmet arra, hogy a *Ptk. 3:4.§ (3) bekezdésének b) pontja* alapján a jogi személy tagjai, illetve alapítói nem térhetnek el a törvényben foglalt előírásoktól, ha az eltérés a jogi személy hitelezőinek jogait nyilvánvalóan sérti. Más törvényben meghatározott felelősségi előírásoktól, a hitelezők biztosíték-követelési jogára vonatkozó szabályoktól, vonatkozó publicitási és közzétételi rendelkezésektől szintén nem lehet eltérni.

Csak említés szintjén térünk ki arra, hogy jelentős szerephez jut a csődjogi szabályozásban a hitelezők védelme, mint szabályozási cél és védendő érdek, hiszen (i) a csődeljárás célja, hogy az adós a hitelezőkkel folytatott tárgyalások nyomán a csődegyezség megkötése révén teremtsen meg a továbbműködés pénzügyi feltételeit és állítsa helyre fizetőképességét, míg (ii) a felszámolási eljárásban a fizetéseképtelen adós jogutód nélkül történő megszűnését követően a hitelezői igények minél nagyobb mértékben, a törvényben meghatározott sorrendben kerüljenek kielégítésre.

A **jogi személy vagyonát meghaladó tartozásokért fennálló helytállási kötelezettség** szabályai a magánjog talaján állva jelennek meg a jogi személyek jogában is, azonban abból

kitüremkedve, a klasszikus polgári jogi felelősségi alakzatokhoz képest olyan speciális jellemzőkkel is rendelkeznek, amelyek a társaság, a hitelezők, valamint a tagok érdekeinek a szem előtt tartásával kógens, a törvény erejénél fogva beálló helytállási kötelezettséget jelenítenek meg. A felelősségi szabályok a jogi személyek működésével összefüggésben, valamint a gazdasági társaságok világában olyan garanciális jelleggel lefektetett bástyákat képeznek, amelyek a polgári jogi felelősség klasszikus funkcióin túlmenően hitelezővédelmi szerepet is betöltenek a tagok mögöttes helytállási kötelezettségére, a kötelezetti oldalon megjelenő egyetemlegességre vagy éppen a jogszabály erejénél fogva beálló objektív jogalapú, kimentést nem tűró felelősségi tényállásokra tekintettel.

A hitelezők részére a felelősségi rendelkezések is garanciát nyújthatnak, azonban a helytállási kötelezettséget megalapozó rendelkezések alkalmazására már csak utólag kerülhet sor, megelőző jelleggel ezek a szabályok nem érvényesülhetnek. A **hitelezőket megillető biztosíték-követelési jog** a már meglévő követelések jogosultjait kívánja védelemben részesíteni egy már fennálló kötelem során bekövetkező szervezeti változásokkal (ide sorolva a szervezeten belül zajló tőke- és vagyoni változásokat is) és az ebből eredő kockázatokkal szemben.

A társaság tőkéje a hitelezők fő biztosítóka minden olyan esetben, amikor a társaság tagjait nem terheli mögöttes felelősség a társasági vagyon által nem fedezett tartozásokért.³ A tagi felelősség hiányával függenek össze az uniós jogforrásokban és a tagállamokban is ismert **tőkevédelmi előírások**, amelyek a jegyzett tőke minimumára, a tagok vagyoni betétjének a szolgáltatására és a tőke megőrzésére vonatkozóan tartalmazznak garanciális és kógens jellegű rendelkezéseket.

A hazai gyakorlatban **a bankok és hitelintézetek által kötött kölcsön- és hitelszerződések rendelkezései** a szerződésszegési okok között nevesíthetnek olyan eseteket, amelyek az ügyfél számára a bank irányában tájékoztatási kötelezettséget írnak elő arra az esetre, ha a gazdasági társaságok olyan a társaság tőkéjét vagy szervezeti formáját érintő változásokról határoz, amely változás érintheti a kötelezettségek teljesítését. A szervezeti változások és a jogi személy tőkeleszállításának elhatározása a jogi személy döntési kompetenciájába tartozik, amely érvényesen nem köthető valamely hitelező előzetes írásbeli hozzájárulásához. A szerződés viszont előírhatja és megerősítheti az értesítési- és a felek közötti szerződéses viszonyban amúgy is elvárható együttműködési kötelezettséget az adós számára. Ettől az esettől meg kell különböztetni azokat a jogi lehetőségeket, amikor a szerződő felek valamely követelés biztosítására a teljesítését elősegítését szolgáló vagy annak elmaradása

esetére a követelés részleges vagy teljes megtérülését biztosító **polgári jogi szerződéses biztosítékokat**, például zálogjogot vagy kötbért kötnek ki.

A felek közötti teljesítésre irányuló szerződésekhez kapcsolódó, azok teljesítését elősegítő vagy garantáló szerződéses biztosítékok körét figyelembe kell venni akkor, ha a hitelező valamely a jogi személyek jogában vagy cégjogi előíráson alapuló biztosítékot kíván követelni a jogi személytől vagy a gazdasági társaságtól. Ezen túlmenően a hitelező döntése szerint választhat a rendelkezésére álló jogi lehetőségek közül akkor, ha a jogi személy vagyona nem fedezi a tartozásokat. Választása alapján követelésének kielégítését a jogi személy tartozásaiért fennálló, mögöttes tagi felelősséget megalapozó jogszabályi előírásokra alapítottan is kérheti, de a jogi személy és közte fennálló kontraktuális kapcsolat teljesítését biztosító szerződéses biztosítékból is kereshet kielégítést mérlegelve az egyes jogalapokhoz kapcsolódó igényérvényesítési lehetőségeket (például szükséges-e bírósági eljárás megindítása).

A nyilvánosságot és közhitelességet biztosító **publicitási és közzétételi előírások** elemzése során két aspektusból, a cégbíróság felé fennálló bejelentési kötelezettség, valamint a közzététel vonatkozásában kell a kapcsolódó előírásokat megvizsgálnunk. A publicitási követelmények fokozottabb érvényesülése érdekében a jogszabály további bejelentési és közzétételi kötelezettséget írhat elő. A *bejelentési kötelezettség* keretében a cégek kötelesek a cégiratokhoz történő csatolás végett meghatározott dokumentumokat és okiratokat a cégjegyzéküket vezető cégbírósághoz benyújtani. A benyújtási kötelezettségtől meg kell különböztetni a *közzétételi kötelezettséget*. Ennek keretében meghatározott dokumentumok nyilvánosságra hozatalát hivatalos lapban történő közzététel útján is biztosítani kell, vagy a társaság a publicitási követelményeknek saját honlapján is eleget tehet azzal a feltétellel, hogy folyamatosan, korlátozásmentesen és ingyenesen kell biztosítani a dokumentumok megismerhetőségét. Ilyen esetben a gazdasági társaság akár mentesülhet a cégbíróság irányában fennálló benyújtási és iratcsatolási feladatai alól akkor, ha nyilvánosságra hozatali kötelezettségének saját honlapján vagy a Céglözlönyben kíván eleget tenni.

A nemzeti jogalkotó a belső szabályozásban köteles azokat a polgári jogi **felelősségi** rendelkezéseket megalkotni, amelyek **a vezető tisztségviselők**, valamint **a felügyelőbizottsági tagok**, **a könyvvizsgáló** kötelezettségszegésével összefüggésben hívhatóak fel. A helytállási kötelezettség a hitelezők vagy a tagok irányában terhelheti a vezető tisztségviselőt. Ide kell sorolni a végelszámoló, a vagyonfelügyelő, valamint a felszámoló helytállási kötelezettségét megalapozó jogszabályi előírásokat is.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM ÉS AMELYET MÉG TOVÁBBI OLVASÁSRA AJÁNLUNK

- Eörsi Gyula* „Kötelmi jog. Általános rész” (Nemzeti Tankönyvkiadó; Budapest; 1999.)
- Miskolczi Bodnár Péter* (szerk.) „Európai társasági jog” (KJK-Kerszöv; Budapest; 2004.)
- Nochta Tibor* „A magánjogi felelősség útjai a társasági jogban” (Dialóg Campus; Budapest-Pécs; 2005.)
- Kisfaludi András* „Társasági jog” (Complex; Budapest; 2007.)
- Bakos-Kovács Kitti* „Átalakulás és hitelezővédelem az uniós normák és a közép- és kelet-európai tagállamok jogának keresztmetszetében” (PhD értekezés; Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék; Szeged; 2012;
<https://doktori.hu/index.php?menuid=193&lang=HU&vid=10101>)

VÉGJEGYZETEK

¹ EBH 2003. 886.

² Lásd erre vonatkozóan: *Bárdos Péter – Menyhárd Attila*: Kereskedelmi jog (hvgorac; Budapest; 2008.) 80. p.; *Szegedi András*: A kényszerhitelezők védelme vagy védtelensége a magyar társasági jogban (Jogtudományi Közlöny; 2006/11.; 440-447. pp.) 441. p.

³ Ezzel ellentétesen lásd: *Szegedi András*: A törzstőkeminimum dogmája (Jog, Állam, Politika; 2009/1.; 25-38. pp.); *Szegedi András*: Az „ezer forintos kft.” védelmében (Gazdaság és Jog; 2007/3.; 8-13. pp.)